

проф. д-р Стоян Стоянов,
доц. д-р Румяна Пожаревска, гл. ас. д-р Лилия Рангелова

Счетоводство на БАНКИТЕ

трето издание

ФОРКОМ
2012

Учебникът по счетоводство на банките е написан в съответствие с изискванията на действащите нормативни актове по счетоводство: Закон за счетоводството, Международни счетоводни стандарти, Международни стандарти за финансова отчетност, Директиви на Европейския парламент и на Съвета, както и други нормативни документи, отнасящи се до дейността на банките като: Закон за Българската народна банка, Закон за кредитните институции, Закон за платежните услуги и платежните системи, Директиви на Базелския комитет по банков надзор, Директиви и Регламенти на Европейския парламент и на Съвета, Наредби на БНБ и др. В него са разработени и са представени основни теми на теорията, методологията и практиката на счетоводството в банките.

Учебникът е предназначен за обучаващите се във финансови колежи и за студентите от ОКС „бакалавър“ и ОКС „магистър“, изучаващи дисциплината „Счетоводство на банките“. Той може да бъде използван и от представители на практиката, интересувани се от проблематиката. Разгледаният в учебника материал е поднесен от авторите по разбираем и достъпен за обучаващите се начин. Отделните теми са илюстрирани с решени примери, което ще улесни обучаващите се при изучаването и възприемането на разглеждания от тях материал.

Отделните части на учебника са написани от преподаватели от катедра „Счетоводство и анализ“ при УНСС, гр. София. Тяхното участие се разпределя, както следва:

- проф. д-р Стоян Стоянов – дипломиран експерт-счетоводител и регистриран одитор – глави първа, втора, трета и единадесета;
- доц. д-р Румяна Пожаревска – глави четвърта, шеста и седма;
- гл. ас. д-р Лилия Рангелова – дипломиран експерт-счетоводител и регистриран одитор – глави пета, осма, девета и десета.

Научната редакция е на проф. д-р Стоян Стоянов. Към учебника е приложен примерен сметкоплан на банките, изготвен от авторите.

Проф. д-р Стоян Стоянов, доц. д-р Румяна Пожаревска, гл. ас. д-р Лилия Рангелова

СЧЕТОВОДСТВО НА БАНКИТЕ

трето преработено издание

Рецензенти:

проф. д-р Снежана Башева, дипломиран експерт-счетоводител и регистриран одитор – на първото и третото издание;

доц. д-р Камелия Савова, дипломиран експерт-счетоводител и регистриран одитор – на третото издание

редактор на първото издание Нина Мишева

Оформление и техническо редактиране Мария Танева и Ясен Висулчев

Подготовка на електронните издания Ясен Висулчев

Корица Гергана Дерменска

подписана за публикуване на 20 септември 2012 г.

публикувана на 26 септември 2012 г.

© Стоян Стоянов, Румяна Пожаревска, Лилия Рангелова, 2003, 2006, 2012

© Издателство „ФорКом“, София, 2003, 2006, 2012

София 1164, бул. Христо Смирненски 29 – 33, тел./факс 963-32-32

Издателство

Заявки за всички издания и формуляри на издателството се приемат и по мрежата: izdatelstvoto@forcom-bg.com

www.forcom-bg.com

E-MAIL: izdatelstvoto@forcom-bg.com

ISBN хартиено издание: 978-954-464-209-9

ISBN електронно издание формат ePub: 978-954-464-210-5

4 ISBN електронно издание формат pdf: 978-954-464-211-2

СЪДЪРЖАНИЕ

Глава първа – Характеристика на дейността и на счетоводството на банките	9
1.1. Характеристика на банковата дейност като обект на счетоводството	9
1.2. Същност и организация на счетоводството на банките.....	12
1.2.1. Същност и значение на счетоводството за осъществяване и управление на банковата дейност	12
1.2.2. Организация на счетоводството на банките.....	16
Глава втора – Отчитане на собствения капитал на търговските банки.....	20
2.1. Кратка характеристика на обекта на отчитането	20
2.2. Отчитане на основния капитал	22
2.3. Отчитане на резервите	24
2.4. Отчитане на печалбата	25
Глава трета – Отчитане на привлечения капитал в търговските банки	32
3.1. Определение и класификация	32
3.2. Отчитане на приетите парични срочни депозити	33
3.3. Отчитане на привлечените средства по разплащателни и други сметки	34
3.4. Отчитане на получените заеми и други дългове.....	36
Глава четвърта – Отчитане на емисионно-касовите операции	41
4.1. Характеристика и отчитане на емисионните операции.....	41
4.1.1. Отчитане на операциите от позициите на ЦУ на БНБ	41
4.1.2. Отчитане на движението на паричните средства в клоновете на БНБ и в търговските банки	49
4.2. Отчитане на касовите операции.....	55
Глава пета – Отчитане на активните банкови операции	64
5.1. Обща характеристика на активните банкови операции	64
5.2. Отчитане на финансовите активи	64
5.2.1. Класификация на финансовите активи	64
5.2.2. Признаване на финансови активи.....	66
5.2.3. Отчитане на лихвите, сконтата и премиите по финансови активи	67
5.2.4. Последваща оценка на финансовите активи	68
5.2.5. Отписване на финансовите активи	71
5.3. Отчитане на предоставените кредити в банките	78
5.3.1. Същност и класификации на банковите кредити.....	78
Класификации на предоставените кредити	80
5.3.2. Етапи на процеса на кредитиране в търговските банки	82
Схема 5.1. Етапи на процеса на кредитиране в търговските банки	83

5.3.2.1. Получаване на искане за отпускане на кредит и проучване на клиента	84
5.3.2.2. Разрешаване и договаряне на кредита.....	85
5.3.2.3. Предоставяне на кредита	86
5.3.2.4. Издължаване на кредита.....	87
5.3.2.5. Обслужване на нередовни кредити	94

Глава шеста – Отчитане на безналичните плащания в страната..... 108

6.1. Същност и организация на платежното посредничество на банките	108
6.2. Отчитане на плащанията между банките.....	119
6.2.1. Отчитане на вътрешните плащания	125
6.2.2. Отчитане на вътрешнобанковите плащания.....	125
6.2.3. Отчитане на междубанковите плащания	126
6.2.3.1. Отчитане на разплащанията между две банкови централи	127
6.2.3.2. Отчитане на разплащанията между два клона на две различни банкови централи	127
6.3. Организация и отчитане на разплащанията при кредитен превод (вирмент).....	132
Схема 6.1. Съдържание и последователност на действията при вирментна форма на плащане между клиенти на една банка	135
Схема 6.2. Съдържание и последователност на действията при вирментна форма на плащане между клиенти на различни банки.....	136
6.4. Организация и отчитане на разплащанията при директен дебит (незабавно инкасо).....	140
Схема 6.3. Съдържание и последователност на действията при разплащане чрез директен дебит	143
6.5. Организация и отчитане на разплащанията при акредитивна форма на плащане	147
6.5.1. Характеристика на акредитивната форма на плащане.....	147
6.5.2. Отчитане на акредитивните операции при предварително превеждане на средства.....	155
Схема 6.4. Съдържание и последователност на действията при използване на акредитив с покритие	156
6.5.3. Отчитане на акредитивните операции при последващо превеждане на средства.....	163
Схема 6.5. Съдържание и последователност на действията при използване на акредитив без покритие.....	164
6.6. Организация и отчитане на разплащанията с чекове.....	176
6.6.1. Характеристика на обекта на отчитане	176
6.6.2. Обикновени разплащателни чекове.....	177
Схема 6.6. Съдържание и последователност на действията при използване на разплащателни чекове	178
6.6.3. Лимитирани и акцептирани чекове	180

Схема 6.7. Съдържание и последователност на действията при използване на акцептирани и лимитирани чекове	182
6.7. Организация и отчитане на разплащанията с електронни платежни инструменти (банкови платежни карти).....	189
6.7.1. Характеристика на обекта на отчитане	189
6.7.2. Тенденции в развитието и използването на банковите платежни карти	193
6.7.3. Организация и отчитане на разплащанията при използване на банкови платежни карти	194
6.7.3.1. Отчитане на разплащания, инициирани с банкови платежни карти, между две банкови централи	197
6.7.3.2. Отчитане на разплащания, инициирани с банкови платежни карти, между клонове на две различни банкови централи.....	197

Глава седма – Отчитане на плащанията с чужбина..... 200

7.1. Особенности в организацията и отчитането на плащанията, свързани с уреждане на сметни отношения с чужбина	200
7.2. Организация и отчитане на разплащанията при кредитен превод.....	205
Схема 7.1. Съдържание и последователност на действията при разплащане чрез банков кредитен превод	206
7.3. Организация и отчитане на разплащанията при директен дебит. Документарно инкасо	210
Схема 7.2. Съдържание и последователност на действията при разплащане чрез инкасова форма	212
7.4. Организация и отчитане на разплащанията чрез акредитивна форма при предварително превеждане на средствата	220
Схема 7.3. Съдържание и последователност на действията при разплащане чрез акредитив с покритие.....	220
7.5. Организация и отчитане на разплащанията при последващо превеждане на средствата	228
Схема 7.4. Съдържание и последователност на действията при разплащане чрез акредитив без покритие	229
7.6. Характеристика и отчитане на кредитните писма в търговските банки.....	240
7.7. Организация и отчитане на разплащанията с чекове.....	245

Глава осма – Отчитане на разходите в банките..... 251

8.1. Същност и характеристика на разходите в банките.....	251
8.2. Отчитане на финансовите разходи	252
8.2.1. Разходи за лихви.....	252
8.2.2. Разходи за провизии.....	253
8.2.3. Разходи от операции и от преоценка на активи на разположение за продажба и държани до падеж и отчитани по справедлива стойност в печалбата и загубата.....	255
8.2.4. Разходи от валутни операции и от валутна преоценка	257

8.2.5. Други финансови разходи.....	260
8.3. Отчитане на разходите по икономически елементи.....	260
8.3.1. Разходи за материали	261
8.3.2. Разходи за външни услуги.....	262
8.3.3. Разходи за амортизации	262
8.3.4. Разходи за заплати.....	263
8.3.5. Разходи за здравни, пенсионни и други социални плащания.....	263
8.3.6. Други разходи.....	264
8.4. Отчитане на разходите за бъдещи периоди.....	265
Глава девета – Отчитане на приходите в банките	273
9.1. Същност и характеристика на приходите в банките.....	273
9.2. Отчитане на финансовите приходи	274
9.2.1. Приходи от лихви	274
9.2.2. Приходи от съучастия	276
9.2.3. Приходи от операции и от преценка на активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата, на разположение за продажба и държани до падеж	277
9.2.4. Приходи от валутни операции и от валутна преценка	279
9.2.5. Приходи от реинтегрирани провизии	282
9.2.6. Други финансови приходи.....	282
9.3. Отчитане на приходите от продажби.....	283
9.4. Отчитане на приходите за бъдещи периоди	285
Глава десета – Отчитане на резултатите от банковата дейност.....	292
10.1. Същност на финансовия резултат	292
10.2. Отчитане на печалбите и загубите от текущата година.....	292
Схема 10.1. Оценка на активите и пасивите по отсрочени данъци.	297
10.3. Разпределение на печалбата и покриване на загубата.....	299
Глава единадесета – Финансови отчети на банките	307
Нормативна регламентация и обхват на финансовите отчети.....	307
Схема на ОТЧЕТ ЗА ДОХОДИТЕ.....	310
Схема на ОТЧЕТ ЗА ФИНАНСОВОТО СЪСТОЯНИЕ /БАЛАНС/	311
Приложение № 1 Примерен сметкоплан на банките	313
Приложение № 2 Примерни образци на банковни формуляри по проекти на издателство ФОРКОМ – АРТФО®ми, 2012 г.	323
Приложение № 3 – СПИСЪК на използваната литература и нормативни източници	328
Авторите, представени на ГЪРБА НА КОРИЦАТА	331

ГЛАВА ПЪРВА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДЕЙНОСТТА И НА СЧЕТОВОДСТВОТО НА БАНКИТЕ

1.1. ХАРАКТЕРИСТИКА НА БАНКОВАТА ДЕЙНОСТ КАТО ОБЕКТ НА СЧЕТОВОДСТВОТО

Банковата дейност като обект на счетоводството представлява процес на последователно и непрекъснато осъществяване на взаимно обвързани присъщи на банките операции. В най-общ план тези операции могат да се систематизират в следните групи:

1. Пасивни банковни операции.
2. Активни банковни операции.
3. Комисионни (посреднически) банковни операции.

Пасивните банковни операции са основа за организирането на банковата дейност и предпоставка за извършване на другите операции. Чрез тях се осигуряват необходимите средства (ресурси) за образуването на банките и финансиране на тяхната дейност. В широкия смисъл на разглеждането им те включват операции посредством които се формират собствените средства на банката и се привличат чужди средства от клиенти и вложители.¹ Собствените средства се влагат от собствениците при учредяването на банката и нарастват за сметка на дохода (печалбата) на банката или допълнителни вноски на собствениците. Паричният израз на стойността на собствените средства представлява собствения капитал (капиталовата база) на банката.

Привлечените средства се получават от клиенти и вложители (предприятия, граждани и други клиенти) и акумулират в банката за сметка на задължения, които тя поема към тези лица. Паричният израз на стойността на тези задължения (пасиви) представлява привлечен капитал на банката. Характерно за банките е, че привлечените средства заемат много висок относителен дял в общия обем на средствата – обикновено той е над 90 на сто.

Привличането от банките на чужди средства става чрез откриване на банковни сметки на клиенти, приемане на парични депозити, получаване на заеми и други. За ползването на средствата банката обикновено плаща лихва в полза на техните собственици (титуляри на привлечените средства). Елемент на пасивните операции в банката е и паричната емисия.

¹ В тесен смисъл на третирането им пасивни банковни операции са само тези, чрез които се събират и акумулират в банките чужди, временно привлечени средства.